

Disputatio medica inauguralis de tabe

<https://hdl.handle.net/1874/341900>

6.
DISPUTATIO MEDICA
IN A U G U R A L I S,
DE

T A B E.

Q U A M,

FAVENTE DEO TER OPT. MAX.

Ex auctoritate Magnifici D. Rectoris,

D. JOANNIS LUYTS,

Philosophiæ Doctoris, ejusdemque Facultatis in Inclytâ Academiâ

Ultrajectinâ Professoris Ordinarii,

NEC NON

Amplissimi Senatus Academici consensu, Nobilissimeque

Facultatis MEDICÆ Decreto,

PRO GRADU DOCTORATUS,

Summisque in MEDICINA honoribus & Privilegiis

ritè, ac legitimè consequendis,

Eruditorum Examine subijcit

S A M U E L S P E N C E R, Anglus.

Ad diem 23. Aprilis horis locoque solitis.

TRAJECTI ad RHENUM,

Ex Officina FRANCISCI HALMA, Academiae
Typographi, clō lōc LXXXVIII.

DISPUTATIO MEDICA
IN ACADEMIA HALIENSIS
DE

T A B E

FAVENTE REGIS OPT. MAX.
EX ACADEMIA HALIENSIS

D. JOHANNIS LUYTS,

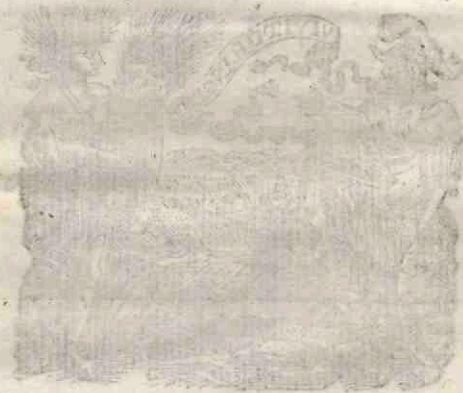
Philosophiae Doctoris, eiusdemque Facultatis in Institutu Academiae
Universitatis Praefecti Ordinarii,

RECITATIONE

Pro Gradu Doctoratus
Facultatis Medicinae Praefecti

summi in MEDICINA honoribus & Privilegiis
titulis, ac legitimis contentendis

SAMUELIS FRISCHII
Aetatis 25. Aprilis mensis Iulij Anno 1737.

TRAJECTI ad RHENUM,

Ex Officina FRANCISCI HALMAE, Academicae
Typographi, cl. 1737.

DISPUTATIO MEDICA

INAUGURALIS,

DE

T A B E S.

THESIS. I.

Corpora nostra syndromè malorum stipantur, quæ hæud solummodo prænunciant nos dissolutionem subituros, verum enim vero vitam nostram insidiantur, ut hosti extremo tradant. Medicina exulta fuit ad mala hæc avertenda, & è corpore humano eradicanda: inter quæ non minimum & infrequens est Tabes, quæ plurimos vitam miseram degere cogit, & non raro penitus prosternit. Ideoque specimen profectus in hac arte exhibiturus pro disputatione inaugurali, hunc hostem maxime noxium debellandum suscepimus; itaque ad rem ipsam.

II. Phthisis ergo seu Tabes modo sumitur pro quacunque extenuatione totius corporis; quandoque pro atrophiam ob pabuli defectum, vel innuit porro *σύντηξιν* seu colloquationem, ut in febribus & Hecticis diuturnis; sæpe item *μαρασμὸν* seu immodicam totius ariditatem & consumptionem. Ultimo restringitur ad Phthisin pulmonarem vitio sc. pulmonis excitatam. Pro præsentem vero Phthisis seu Tabes in genere est subjectum Theseos nostræ designatum, quam quoad nomen definimus esse atrophiam indeque sequentem extenuationem corporis cum debilitate virium. Hujus rationem formalem, causas &c. investigando pensum mihi impositum absolvere conabor.

III. Interim hæud abs re suspicor, in limine quædam annotare de nutritione in corpore rite disposito; Unde transituri facilius in dignotionem atrophiam; deinde annumerabimus modos seu *αποφάσεις* ob quas actio nutritiva inhibeatur; quibus breviter perpenfis, cum adumbratione methodi curatoriæ concludemus.

IV. Nutritio est reparatio dispendii, quod corpus constanti ritu subit, per victum debite præparatum; cum enim vita nostra in perenni sit fluxu,

ideo sicut vetera & effæta continue subtrahuntur, & amandantur, nova addi & succedere debent. Partes fluidæ & mobiles huic vicissitudini subjiciuntur; sanguis sc. & humores inde geniti, particulæ volatiliores sponte sua avolant, unde ne crassiores restantes nimis præponderent, his quoque multiplices extant decessuum & excretionum viæ: per quas velut totidem cribra partes inveterascentes congruo sibi modo relegantur.

Huic usui separationes in Renibus, glandulis cataneis inserviunt, item Hepate, Paucreate &c. ex his aliæ cum summo corporis levamine immediate excernuntur, uti sunt fudor & urina; aliæ in via morantur, ut ante decessum debitum hospiti solverent; quales sunt bilis, succus pancreaticus & lymphæ per glandulas faucium, Æsophagi, & intestinorum separata. His modis spiritus evanescent, sanguis ex omni parte decrevit, & ni pabuli justo penu redintegratur, corpus cito corrueret.

V. Provide vero curatum est de sustentatione molis corporeæ per constitutionem partium tibi ingestioni, & concoctioni inservientium, dummodo ordinatim agunt:

Victu enim & potu corpus refici cuiquam apparet; attamen varias formationes subit priusquam perfecte elaboratus in nutritionem facessit. Hujus principalis officina est ventriculus, ubi præparatur pabulum nostrum dum ingesta quævis per calorem humiditatem nec non motum levem ventriculi contenta commiscentem in minutias conterantur: ut par sit ad extrahendam tincturam in subsidium sanguinis post defæcationem immediate per vasa lactea convehendam. Hoc liquore sincere transmissio, spes spiritibus languentibus affulget; ante vero bonum inde speratum recipiunt requiritur ulterior elaboratio.

Huic operi incumbunt circulatio, & per varias angustias transcolatio. Motus enim sanguinis non tantum calorem & nutrimentum distribuit, verum etiam præparatiõni necessario confert. Chylus sanguini paulo ante Cordis ingressum quasi guttatim instillatur qua notabili providentia provisum est, ut fiat æqualis & gradualis distributio; ne nimia copiâ materiæ effæta, & quodam modo adhuc improporcionatæ obruatur sanguis; & machinæ præparantes suffocentur.

Eodem Cordis impulsu sanguini in ventriculis commiscetur, & cum eo in pulmones translatus, per ejus anfractus propellitur ad ulteriorem comminutionem & cum sanguine commixtionem: deinde in sinistrum Cordis ventriculum reversus, conquassationem fortiorem adhuc subit, unde in arterias ejicitur: harum ope in partes universas & distantes convehendus, & ubivis meatus tenues obvios invenit, quorum scrutinium ne guttula queat ante reditum eludere.

Hæc

Hęc cribra ex arteriarum & venarum ramificationibus in eximiam tenuitatem protractis contexuntur ut videre est in glandulosis substantiis totius corporis nec non hepate, liene, paucreate, Renibus &c. dum enim sanguis cum succo recenti per hęc trajicitur, inter sanguinem à tergo sequentem & vasa sensim angustata valde compressus est; particulæ quædam antea associatæ disjunguntur, quædam conformes in porulos in lateribus arteriolarum conniventes, uti chylus ex intestinis in vasa lactea, expressæ, à vasis sui generis recipiuntur.

Hinc Chylus sicuti lævigatione subactus in minima reducitur, & requisitas configurationes acquirit, unde particulæ ejus inter sese vel cum sanguine tales combinationes ineunt, ut vicem partium continuo abscedentium suppleant, & indolem cruoris genuinam induant.

Ab hoc etiam opere haud excludendæ sunt fibræ membranosæ & musculares, quas sanguis quoque pervadit, nec supponendum est fibras has & vascula velut canales mere passivas & inertes nihil huic conferre; è contra vero nervulorum participes, & spiritibus actuosos motu suo leviter contentum sanguinem comprimendo, pariterque progressum ejus promovendo, energias suas huic operi impendere.

His rite peractis partes deciduæ renovantur, sanguis debitum tenorem conservat, & à combinationibus præternaturalibus vindicatur; hinc de novo invigoratus suppetias regimini animali elargitur: quasvis partes necesse alibili benigne irrigat, easque mole sua elevans, hinc corpus nutrirî dicitur.

Nutritio itaque est decrescens tantum sanguinis indeque sequens justa & ordinata corporeæ molis conservatio vel restitutio. Dum augmentatio proprie dicta est appositio & coalescentia particularum solidis partibus, unde secundum omnes dimensiones amplificantur; quæ adultis mimine competit.

VI. Hinc videatur Phthisin seu atrophiam esse solummodo ineptitudinem sanguinis vel partium succum alibilem rite preparare: Nihilominus requiritur ut descriptionem assumemus latiore; quamvis enim hic modus sit unicus quo corpus contabescens restauretur: attamen hujus solo defectu in tabem non labitur; nonnunquam enim hac virtute sanguinis haud præfracta ob varias occasiones corporis intabescencia inchoetur, licet perraro inde complementum sumpserit.

VII. Tabem idcirco describemus, quod sit penuria seu consumptio succi vitalis, cum extenuatione partium solidarum & debilitate virium. Causam proximam supponimus consumptionem succi vitalis qui san-

guis est, huic enim indissolubili nexu valetudo nostra & essentia connectitur, secundum hujus fluxum & refluxum salutaris status assurgit & decrevit. Quis hujus dispendium patitur, & non advertit vires ejus prostratas, & corpus sensim tabificum? hinc propter inediam, labores duros, catharsin fortiolem, Hæmorrhagias vel alias quasvis supra modum evacuationes corpus labefactatur & gracilescit.

Experientia etiam comprobat evacuationem præternaturalem modo lentam sed continuatam corpus dissolvere, & ni tempestive remediis occludatur, tandem in tabem lethalem terminare.

VIII. Quoad rationem formalem hujus morbi consistit in inadæquata reparatione damni quod corpus constanti partium secessione patitur. Hoc fit, dum partes succedentes æquales numero non sunt decedentibus. Corpus naturali ordinatione partes quaslibet de die in diem amandat, quas cito sentimus amissas nisi aliæ vicissim succedunt. Quamvis enim corpus naturalem refectionem assumpserit, nihilominus dum evacuatio præternaturalis supervenit, res ad idem redit; Eadem enim restat disproportionio inter partes recedentes easque quæ succedunt. Unde liquet tabem esse continuatam & profusum sanguinis dispendium, ultra quod victus eodem tempore reparare valeat.

IX. Hinc autumo nullam urgere necessitatem, ut supponamus partes solidas sc. fibras musculares liquefieri, vel particulas quasvis ab iis abradi. Fibræ hæ sunt partes stabiles organice constructæ, & sine solutione continui ne particula avelli poterit: porro in Tabæ minime abbreviantur, aut secundum crassitiem tantum contrahuntur, unde suspicio merito subeat ne canales adeo raræ & tenues in tanta colliquatione exederentur. Sed non lubet de hac re litem amplius movere; cum aliunde luculentius accommodemus: Quod fieri posse existimo per consumptionem liquorum corporis, & subsidentiam fibrarum inde sequentem.

X. Extenuatio & debilitas corporis hunc morbum necessario concomitantur, unde Thesi nostræ fidem conciliare nitentur, explicando quo ritu hæc a penuria sanguinis oriri concipiamus. Suppono itaque carneas fibras tubulos esse teretes & oblongos, per quas sanguis singula circumgyratione trajicitur.

XI. Hi canaliculi in coporibus sanis constanti sanguinis affluxu elevantur, & turgescunt, & balsamico hoc liquore recreati, ope spirituum placide sese expandunt; ut sanguini ingressuro aditum patefaciant, denuoque mutua contractione, transeuntis cursum faciliunt. Hinc quævis pars justas dimensiones obtinet, & compages proportionata & formosa evadit.

In tabidis vero hæc vascula haud debite impleta, subsidunt, unde corporis moles concidit. Sanguis enim copia diminutus & depauperatus minorem tantum portionem singulis partibus communicare valeat, ob inopiam continuitatem in rivo suo vix servat; particulis haud stricta acie confusis, vis ejus magis dispersa est, unde minus strenue circulatur, & in ductus exiliores ægre impellitur: his quoque addatur quandoque vitiosa ipsius sanguinis qualitas cursui suo immediate obstans. Præterea propter languidam spirituum influentiam, canales hi sanguiferi minus actuati flaccescunt, & sanguinis ingressum impediunt potius quam promovent: hinc partes quæcunque nectare isto leni, uti debent minime irrigatæ, exarescunt, & indurata evadunt, uti cernitur in carnibus senescentibus & emaciatis.

Hinc ratio petatur cur membra paralytica emarcescunt, ob defectum sc. spirituum, unde fibræ coarctantur & sanguis in circuitu suo præpeditur, a quo assolent distendi. Hinc ratio inæqualis nutritionis pateat, in pueris Rachitide laborantibus, cui adjungatur crassities quædam sanguinis.

XII. Tandem descendimus ad causas seu varias *προφάσεις* ob quas corpus diathesin talem *ἀτροφίμων* acquirit. Hæ considerentur 1. prout immediate & modo evidenti sanguinis quantitatem imminuunt; huc faciunt pabuli requisiti præscissio, sive sit ante vel post sanguinis ingressum, vel Evacuationes immodicæ. 2. ut paulo remotius, veluti sanguis in crasi degenerans, vel visceris cujusdam depravatio insignis, quæ causæ mutuo sese inficiant. Priores sc. evacuationes in atrophia sanguine sæpe numero depravato superveniunt. Hæ contra mediantibus illis effectus suos plerumque & sanguinis consumptionem evidenter produunt. Has in quadruplicem hunc ordinem reducemus.

XIII. 1. Præcisio pabuli necessari atrophie causa immediata & evidens est. Sanguis nutrimenti debito pænu defraudatur & corpus contabescit, non tantum dummodo propter appetitus languorem nimis parce intro recipitur, sed dum ob ventriculi tonum præfractum, & fermenti debilitatem, aut non rite digeritur, vel nimis festinanter denuo excernitur. Porro hisce non obstantibus quo minus sanguis refectionem ab ingestis capiat, attamen lactearum vel ductus thoracici coarctatio, vel obstructio, ob materiam iis impactam, vel ob tumorem visceris cujusdem externe comprimentem, succi alibilis derivationem efficaciter præscindit. Ut periculum fecit Doctiss. D. Lorverus erumpendo ductum canis thoracicum, qui, chylo in cavitatem thoracis exantlato tridui spatio moriebatur.

XIV. Chylus etiam post sanguinis ingressum per spiraculum quoddam præpropere substrahatur, & hoc modo opus nutritionis eluditur. Quamvis

vis enim ductus excretorii bene muniti sunt, ne quid citra naturæ præscriptum exeat, ob impulsam tamen materiæ dilatentur, vel acredinem erodentur, ut plurima præter naturam excernuntur. Ita succus noster nutritius quandoque sibi procudit ductus, per quos singulis circuitibus excurrere potest; unde alimentum quasi vasi usque perforato infunderetur, sanguinem & corpus minime alit. Hoc modo chylus ipse per ulcera, pulmones & in diarrhæa sæpe relegatur. Ita proculdubio, quin in duobus observavi maximam hujus partem quotidie præcipue mane pertussim excretam; ubi libræ duæ vel tres Phlegmatis crassi & albi diei spatio constanter rejectæ sunt, subsequente insigni corporis emaciatione. Porro quendam novi, qui urinam albidam reddebat, ut quodlibet aspersa dealbaret, velut solutione calcis tingeretur; exin carnes absumi, & vires prosterni adeo palam fuit, ut ipse ægrotans totum mali in hoc solum retulerit, qui tandem tabidus obiit. Hinc quoque animalia fœminina dum lactescunt raro pinguescunt.

XV. 2. Evacuationes morbosæ sanguinem absument, & corpus debilitant, propter quantitatem materiæ excretæ, cui etiam adjungi concipiamus in exitiali atrophiam chyli ipsius excretionem. Evacuationum numerus est quaternarius.

XVI. 1. Diarrhæa liquorem vitalem absument, & corpus enervat, quæ non datur evidentior tabis causa. Quot enim corpore emaciato & viribus attritis succubuerunt, cujus nulla ratio apparebat, præter alvi fluxum licet moderatum, diu tamen neglectum, donec altiores radices egerat, quam vi aut consilio erui potuerint. Cui substerni sanguinem vitiosum merito suspicemur; dum crasis ejus soluta propter fluores asam præbuit huic evacuationi, vel aliter depravata succum nutritium pervertit, & cum eo unionem renuens, excerni inique exponit.

XVII. 2. Paritas rationis æque valet, quare sudores immodici & affidui sæpe absque alio morbo evidenti, corpus supra modum debilitant; hæc evacuatio naturalis, licet cum tanto nobis emolumento eveniat, ut minimum gradum, citra illud quod commodum est periculose sentimus, tamen ultra hoc subsistere nequit absque magno corporis incommodo. Sæpe in scorbuticis, post febres diuturnas, erumpit, & in tabem tendit: ut Willisius observat in Adolescente, qui a febre quartana convalescens, in sudores profusos quotidie deliquescerebat; propter hanc, adeo contabuit caro, & vires exhaustæ fuerunt, ut fere in sceleti marcorem redigeretur.

XVIII. 3. Ulcera externa immodicam purulentæ materiæ quantitatem profundentia liquorem vitalem absument, & vires tractu temporis exhaustiunt.

riunt. Hinc ulcera cancroſa & ſtrumofa, aut alias cacoethea in atrophiam lethalem deſinunt. Inſuper præter rationes jam dictas hæc penſitanda ſe offert, quod ſanguis inter tranſeundum miſmate in congruo, ex putri materia in partibus ulceratis aggeſta inquinetur, proindeque ad nutritionis munus obeundem prorfus inhabilis redditur.

XIX. 4. Seminis prodiga diſpendia quocunq; modo eveniunt contabeſcentiam inducunt, hinc plus teſtibus elargitur, quam illis deſtinatur, reliquæ partes debito tributo defraudantur, & functiones vacillant, ſanguis admodum depauperatus & ſpiritibus ſpoliatus muneri ſuo haud ſufficit, unde vires neceſſario collabuntur.

Porro quandoque excretio ichoris ſeu putrilaginis ex partibus genitalibus corpus enervat; partes amandantes in viris reputantur proſtatæ, in ſceminis glandulæ circa uterum conſitæ, hunc effluxum diminutio totius, languores & emarceſcentia ſuccedunt; ut conſtat in Gonorrhæa & fluore mulierum albo.

Hic fermo habeatur de Tabe dorſali, quæ ſæpenumero talem ſeminis effluxum cauſam ſibi agnoſcit, & hæc immediate dependet a penuria ſpirituum; & oriatur nonnunquam ab obſtuctione medullæ ſpinalis; unde debilitas præcipue ſentitur in ſpina dorſi circa lumbos, & partibus inferioribus, quæ vires & ſpiritus hinc deducunt.

XX. 3. Viſceris cujuſdam principalis indiſpoſitio & depravatio ſæpe talem inducit. Hinc a tumoribus in concoctionis viſceribus, abſceſſu aut ulcere; vel ab inteſtini cujuſdam, aut etiam Renis, Uteri, aut Veſicæ ulcere vel humore cancroſo, aut alias cacoetheatrophiam lethalem ſucceſſiſſe accidit: quæ aut profuſa evacuatione, vel labem ſanguini affligendo, liquorem noſtrum vitalem diſperdunt, craſin evertunt, & nutritionem inhibent.

Hujusmodi eſt mala pulmonum conformatio, quæ uti nimis frequens, ita hujus morbi maxime certa & pertinax cauſa exiſtit: ut vulgo cenſetur nullum ex Tabe ſine pulmonis labe interire.

Hoc malum non tantum ulcus, verum tubercula, aut lapides, aut materia ſabuloſa iis impacta inferant. Hoc viſcus a qualibet actionem ſuam inhibente offenſam cito capit, & in nixus ſolicitos laceſſitur ad moleſtum quid excutiendum: hinc excitatur tuſſis, quæ moleſtantis cujuſdam index eſt, & Phthiſeos ſæpe præcæmium. Compreſſio aut vellicatio ductuum trachealium, aut veſicularum aerearum in motus hos ſpaſmodicos pulmones incitat. Occaſio autem ſæpiſſime eſt nimis copioſa ſeri qualitate vel quantitate peccantis, e lateribus, horum ductuum & veſicularum exudatio, quod in

ipforum cavitates decidens, affectum catarrhi nomine vulgo insignitum, producit; cujus diluvio vel acrimonia pulmones quasi inundati & valde irritati in tussim & expuitionem fere continuam cientur; qui pulmonibus originaliter vel morbo debilitatis superveniens exulcerationem & Phthisin minatur.

Hæ malæ pulmonum diatheses cum tussi atrophiam universalem inducunt, motum sanguinis perturbando, & libero aëris comœatu præscisso, crasin ejus evertant. Porro furor spirituum ita sæpenumero evehitur, ut præ tussi urgente, somnum capeßere nequeamus, appetitus dejicitur, & ventriculus injeßta vix retineat, unde evidenti quasi modo in tabem conjicimur: ad hæc præter evacuationem immodicam per expuitionem, completioni Tabis advenit ab exulceratis tabi impuri communicatio, quo sanguis inquinatus in varias perturbationes adigitur, unde oriuntur succi nutritii disperditio, fitis & æstus, sanguinis liquationes, & consequenter totius intabescencia.

XXI. 4. Sanguis ipse ab indole genuina descissens Atrophix sæpe causa principalis existit. Tabes a tali prophasi dependens, modo viscera sarta tecta sunt, apud Authores sub nomine febris Hectica venit; de quo symptomate postea, sanguis ex se ἀτρώσιμῳ evadit ab triplicem dyscrasiam.

XXII. 1. Dum acridinem & nimium fervorem acquirit; unde mitescentem & balsamicam dispositionem deponens, vultum induit austerum & cholericum. Hæc constitutio muneris nutritivo summe inimica est. Propter hanc in se deprædatur, & nativam ejus crasin exedit, spiritus præbet fervidos: qui anomalias in nervoso genere sæpe excitant, & fibras in actione sua præcipitant. In hoc casu sanguis nimium tenuis, & in vapores resolubilis, plus quam cum ἀσφοπία tolerari potest, exhalat, præterea succus nutritivus in taliter affectis ob fermenti stomachalis acridinem bilefcit, adeoque qualitates sanguini conformes suscipiens, dum ei admiscetur, haud uti debet fervores ejus demulcet, nec in nutritionem laudabilem facessit, verum partibus morbofis se associans ulterius pervertitur, & celerrime evaporare cogitur. Huc plurimum faciunt in excitando hunc statum morbosum & fomentando ingesta quævis calida & acria, uti victus ex salitis & piperatis; ingestio liquorum ardentium. Talis temperies quibusdam connaturalis est, qui quamvis raro ad mortem usque intabescunt, attamen toto vitæ cursu Tabes teneri videntur, & plerumque citius consenescent; huic obnoxii sanguinem habent supra modum calidum & effervescentem, vasa ampla, & cruore distenta, licet carnes emarcidæ sint & indurata.

Hinc Incolæ regionum Austrinarum raro pinguescunt. Post febres ar-

dentes

dentes talis constitutio remaneat, quorum terminum corporis atrophiam non raro excipit; spiritibus enim deperditis & fugatis, partes residuæ præ calore adustæ, migrant in feroces & asperas; unde nutritio inhibetur, fibræ & filamenta calore prægresso arefactæ, & induratæ, irrigatione hujus liquoris minime recreantur aut relaxantur.

XXIII. 3. Dum sanguis visciditatem acquirit, atrophiam parens existat: incrassari videtur ob compagem ejus strictiorem, quæ accersitur mutua complicatione particularum quarumlibet sanguinis: hæc dependet a materia viscosa, quæ per totam massam sanguinis dispersa, & partibus quibusvis adaptata, communi quasi vinculo universas strictim devincit; Quæ ita concatenatæ liquorem exhibent crassum sed æquabiliter mixtum, & tenacem, cujus partes ægre ab invicem secedunt. Uti glutinantia liquori partibus heterogeneis constanti immixta, subsidentiam & separationes prohibent & mixturam æquabilem reddunt.

Ob tenacitatem sanguis Chylum sibi admisceri & intime uniri renuens, velut heterogeneum secum asportat, quod in variis partibus e gremio suo facile deponit. Ob Crassitiam vasa haud rite subit, nec separationes rite succedunt. Hinc ventriculus lymphæ ejus necessaria haud æque perfunditur, unde quidam hoc morbo laborantes siti premuntur, & liquida facile ingerunt, dum solida quævis fastidiunt, aut ingesta ægre digerunt. Ob parem rationem in tractus exiliores vix admissionem obtinet, unde fibræ prius a cruore dissentæ & elevatæ concidunt, & contrahuntur, & moles corporis indies decrevit; ad hæc tenuiores particule in tenaci materia involutæ & quasi concatenatæ vix eliciuntur; unde œconomia animalis debito penu defraudatur, spiritus torpidi fiunt, fibræ spiritibus minus irradiatæ canales inertes fiunt, subsidunt, & angustantur; hinc taliter affecti debiles sunt, & in somnum proclives. Horum confirmatio habeatur a Diabetis natura & symptomatis; ubi sanguis ob immodicam liquidi profusionem necessario in crassamentum facessit; hunc morbum comitantur pulsus celer & laboriosus, sitis immanis, & totalis emarcescentia. Duos quoque novi atrophiam consumptos, qui sine evacuatione notabili vel calore insigni, cito elanguescerant, carnes absumebantur, & spiritus mire torpidi: nihil interim cibi appetebant, liquida vero sufferre potuerunt, verum alter solidum quid ingestum, semper rejiciebat inconcoctum; alter quamvis sæpe non rejecerit, attamen quasi onus in abdomine suspensum diu & cum molestia gravitabat, in utrisque sanguis, ut per Phlebotomiam occasionaliter celebratam constabat, licet floridus, & æquabilis consistentiæ, tenax tamen, viscidus & seri omnino expers fuit.

XXIV. 3. Dum sanguis acidus & depauperatus existit, sæpe tabis causa est. Liquor vitalis ex spirituoso & dulcescente, aliquando in stigma acidum degenerat, quæ defectio œconomix corporis prorsus adversatur: spiritibus enim, Archeo isto magno, qui jure naturali hujus œconomix regimini præsit, profligatis vel subjugatis, & acidis in dominium evertis, fundamenta constitutionis eruuntur. Hinc compages nimis laxata, debitum tenorem nequit conservare; nexu, quo partes secundum statos ordines invicem cohærent, soluto, quælibet sui juris existens in varias partes distrahitur. Particulæ crassiores acido coagulatae præcipitantur, liquidæ diffiunt, & utræque a se invicem secedunt. Ex hac radice pullulant varii fructus morbidi; prout a gradu defectionis vel a qualitate sanguinis peculiari, vel textura organi cujusdam determinationem suscipit. Sanguis hoc modo effætus & crasi debilitatus fluores facile patitur; Particulæ a sanguine circulante in locis variis relinquuntur; hinc eveniunt evacuationes debilitantes: quales sunt diarrhæa, sudores, &c.

Hanc dyscrasiam inducit quodcumque spiritus deprimit, & sanguinis crasin relaxat. Huc conducit tonus ventriculi præfractus, debilisque concoctio, unde chylus haud rite exaltatus acefcit, & cruorem minime invigorat. Hæc sanguinis & ventriculi depravatio mutuo se excipiunt, & in defectione sua stabiliunt.

In hunc modum sanguinis crasin pervertunt, evacuationes violentæ, Hæmoverhagiæ, febres diuturnæ præcipue quartana diu protracta.

XXV. Quod ad differentias Tabis pertinet, desumuntur a causis ejus antecedentibus; secundum enim causam continentem unica tantum est affectio. Tabes oritur vel ab obstructione primarum viarum, ut in cæliaca affectione, vel a vitio visceris, uti pulmonis, quæ Phthisis pulmonaris nominatur, vel a sanguinis vitio, quæ apud Authores speciatim venit sub nomine febris Hæcticæ, & a triplici dyscrasia dependet, sc. vel acri & fervida, vel viscida & nimis compacta vel acida & effæta. Harum notæ, & denudatio diagnosis hujus morbi instituunt.

XXVI. Tabes per extenuationem & debilitatem corporis sat dignoscitur; de causa vero haud semper æque constat. An vasa lactea obstruantur cognosces ex dejectionibus albidis & copiosis, quæ sunt instar lactis coagulati, & non, uti aliorum excrementa, bile tinctæ & scetidæ; prout hæc obstructio invaluit, contabescencia pari passu incedit. Si viscus quodnam depravatum sit, ex signis frequenter sensui evidentibus apparet, uti pulmonis per tussim & expuitionem; hepatis vel lienis per dolorem & tumorem, qui sunt per se morbi velut causæ atrophix substrati, quorum examen per diagnosis

diagnosin iis appropriatam instituendum, quod abs re esset hoc loci inferere. Si sanguinis solo vitio oriatur, febricula plerumque observatur; si a fervida intemperie dependeat, calor est intensior, urinæ coloratiores, evacuationes haud adeo evidentes; si a tenaci & viscida diathesi pulsus celer & laboriosus, sed calor debilior, adest in somnum proclivitas & spirituum quasi subsidencia; interim evacuationes vix conspicuæ sunt, appetitus dejicitur, Urinæ bonæ consistentiæ, & sanorum haud absimiles. Si ab acida, pulsus creber sed languidus, calor debilis, nisi a pastu supra modum intenduntur; Evacuaciones sæpe copiosæ, appetitus interim vegetior est sed mala sequitur digestio; urinæ pallidæ & inconcoctæ apparent.

XXVII. Quoad Prognosin omnis Tabes periculosa, eoque periculosior quo causa magis radicata est, in principio igitur si advertatur facile plerumque curetur, nisi visceris mala conformatio ægre corrigenda renitet, unde Phthisis pulmonaris hereditaria periculosissima. Hæctica in principio sæpissime feliciter curatur, postea vero difficillime.

XXVIII. Huc hæcenus, priusquam vero transeamus ad curationem paulo sistamus examinando symptoma quoddam sc. febriculam quæ plerumque comitatur atrophiam & Hæctica dicitur. Hic calor humidum corporis absumens reputatur causa esse Tabis immediata, etiamdum symptomatica sit. Ubicunque vero invenitur cum corporis extenuatione, sine visceris notabili læsione, vel morbo acuto, non rantum causam proximam, sed morbum ipsum idiopathicum statuunt.

Forfan hæc notio aliquatenus admittatur in Phthisi ob acrem & fervidam sanguinis temperiem: veruntamen quod calor hic symptomaticus semper sit causa disperditionis succi vitalis, vel adeo notabilis, dum tabes a sola sanguinis dyscrasia dependet, ut morbus ab ea denominationem sortiretur, plurima assensum inhihent. Calor enim a labe visceris puta pulmonum ulcere excitatus intensior est quam vera Hæctica. Ipsi quoque agnoscunt dari Hæcticam sine Tabe, porro plerique morbi chronici febriculam adjunctam habent, quæ nihilominus febris hæctica haud nuncupatur.

Hoc symptoma itaque describamus quod sit perturbatio & motus sanguinis citior atrophiam sæpissime concomitans, cum calore nonnunquam & ariditate sensibili, qui intenduntur post pastum.

XXIX. Proculdubio ortum ducit a causis Phthiseos supra memoratis & quælibet ad productionem hujus diversimode confert.

Licet hæc materia tota in tenebris versetur, suspiciones quasdam proponam, quibus aggredior dilucidare quo ritu hoc symptoma suscitetur. Suppono itaque.

1. *Agilis* spirituum motum sanguinis æquabilem interpellare, & citatiorem introducere, necnon maximam perturbationem. Hoc manifestat subita passionum excitatio, quæ pulsum adeo immutat. Ita irritatio fibrillarum in quavis parte ab impulsu materiæ improporionatæ, mediantibus spiritibus, sanguinis motum perturbat & accelerat: hinc molesta sensatio febrem symptomaticam concitat. In hunc modum Ventriculus offensam capiens, huic perurbationi ausam præbeat. In Hæcticis dari sæpe talem spirituum provocationem dubitare nequimus; præcipue dum viscus aliquod depravatum est, & Ventriculus raro immunis perstat.

2. Sanguinis penuriam, & diathesin effcetam hunc effectum producere posse; dum spiritibus deficientibus ægre circumgyratur, & ob segnitiam suam haud alacriter vasa præcipue minora pertransit; unde pulsus crebrius iterantur, ut frequentia pro motus languore compenset, & circulatio perennetur. Hinc Hydropici & Chlorosi affectæ, &c. & quocunque modo debilitati ut plurimum pulsum habent celerem. Pariter dum sanguis crassefcit cor & pulmões in motus rapidiores urgentur, ut cruor a coagulatio. ne continuari possit, uti observatur in Diabete, ubi febris lenta & quasi hæctica semper adest.

3. Obstructiones febricitationem concitare, sanguis enim in cursu præpeditus, & intra limites arctiores contentus tumultuat, & quaque vice citius circumrotatur: tales dantur in viscida sanguinis constitutione. Præterea ob glandulas obstructas partes secerni solitæ, in massam regurgitantes, perturbationes creant. Ita in puerperis lactis tendentia, quam pro tempore obtinuit, abrupta, & *ρῶτον* facta ad mammas, febrem lacteam dictam inducit.

4. Miscela materiæ putridæ & heterogenæ sanguinis motum perturbat. Hinc exulceratio partis cujusdam particulas aciores vel suo modo degeneres sanguini communicando ordinatum ejus circuitum interrumpit. Porro in glandulis obstructis materia stagnans ibique corrupta easdem cruoris inordinationes inferat.

Hæ sunt rationes præcipuæ, quæ seorsim vel simul junctæ perturbationem hanc concitent, quibus forsitan aliæ accenseantur.

XXX. His positis quoad constantem & quasi habitualementem calorem, pauca dicemus de caloris intentione, quam Tabifici post pastum velut paroxysmos experiuntur.

Hos deberi existimo & debilitati Ventriculi, & dyscrasiæ sanguinis superveniente cibo & succo nutritio. Fibræ Ventriculi tenerioris sunt texturæ, & levi quavis occasione in spasmos adiguntur, qui systemati nervoso communicati, cito per totum diffunduntur, uti evincitur per symptomata velut

velut mortis prænuncia, quæ frequenter adsunt dum hoc viscus solum aggravatur. Hinc ob malam digestionem hæc perturbationes concitentur; & fœminæ quædam teneriores & Cachecticæ sine Tabæ ob ventriculi *ἀσθίας* calore & febricula velut hæctica a prandio diu vexantur.

XXXI. Ultimum nunc stadium ingredimur sc. curationem, cujus methodum tantum adumbrabimus. Itaque in hoc affectu sicut in plerisque aliis tres erunt Primariæ Indicationes Therapeuticæ viz. Curatoria, Præservatoria, & vitalis. Harum prima morbum respiciens & intabescentiam cohibere nitens, absque secunda, quæ in morbi causam collimat, peragi nequit. Quapropter circa morbi hujus Therapeiam præcipuæ medendi intentiones erunt. 1. ut bona sanguificatio restituatur; 2. ut decessus partium præcaveatur. 3. ut penus sufficiens succi laudabilis suppeditetur. His subordinantur aliæ, a causis hujus morbi respectivis desumptæ, quæ considerandæ veniunt, dum Medicus circa curationem in particulari versatur.

XXXII. 1. Intentio prima est, ut per bonam sanguificationem nutritio restituatur: hæc sanguinis labem respicit; quæ vel a parte quadam ulcere tentata vel alias depravata mutuatur, vel ex se oritur. Si pars aliqua ita deficiat, ut sanguinem coinquinet, cum constet de morbi natura, remedia primario & sedulo in hanc collimanda: dum enim fomes hic remaneat, quotiescunque effectus supprimas usque recrudescunt.

Si Pulmo tuberculis aut quibusvis concretionibus, vel quod frequentius ulcere tentetur, & corpus in atrophiam conjiciat. Pars longe potior curationis reductioni hujus visceris impenditur. Varia generali tabis naturæ adaptata huc commode transferantur, præcipue quæ diætam spectant. Intentiones vero primariæ respiciunt pulmones affectos, in quorum sublevamen multiplex existit medicaminum apparatus, quibus satisfaciamus varias indicationes a natura morbi & symptomatam desumptos, quorum plenior tractationem, rationes & formulas præscriptionum indagando, à proposito prorsus alienam esse duco, & quidem superfluam dum apud omnes fere Authores prostant, & nonnulli de hac re egregie scripserunt.

XXXIII. Vel sanguis ex sese hanc diathesin *ἀσθίμιον* contrahit: hujus semotio omnimode tentanda secundum triplicem diiocrasiam, qua sanguis in hac re sæpe peccat. In hunc finem varia ubivis comparentur, quæ inveniantur sub titulo febris Hæcticæ; utilia quidem ex iis seligentur, & usui licet cum longe diversâ intentione adaptentur. Horum Authores primario attenderunt caloris extinctioni, & corporis humectationi, quas per refrigerantia & humectantia sæpissime irritò conatu moliebantur.

Nos vero remedia collinamus in sanguinis malam diathesin secundum ejus acredinem, visciditatem & acorem.

Medica-

Medicamenta secundum operationes suas, quibus corpus Tabæ affectum subleventur considerentur vel.

1. Ut sanguinem fundunt, coagulationes dissolvunt, noxia segregant & præcipitant; uti sunt decocta ex radicibus Chærefolii, Filicis, Taraxaci, Eryngii &c. cum Antiscorbuticis admixtis; Item aquæ destillatæ ex lacte & limacibus, & antiscorbuticis: potentissime vero hæc perficiunt salia nitrosa, ut sal prunellæ, aliaque ejusdem farinæ; Item salia volatilia, præcipue spiritus inde elicti. Hinc mutatio aëris, præcipue translatio corporis tabifici in nativum solum in casu deplorato sæpe juvat.

2. Vel ut materiam peccantem alterant, hinc præcedentibus adjungantur salia alchalizata, uti testacea omnia; necnon lacteata, ut lac asinum, & vaccinum: Chalybeata, & Acidulæ minerales.

3. Vel ut materiæ hujus evacuationi conducunt, & ita sanguinis purificationem promovent: hæc optime perficitur per diuresin vel diaphoresin; huc conferunt decocta, aquæ, spiritus volatiles omniaque prius nominata, quæ non tantum separationes promovent, sed ad vias excretorias leniter deducunt, ut etiam liber pateat exitus, frictions & balneationes ex aqua & lacte instituendæ sunt & sæpenumero ad miraculum usque successerunt. Hæc administrationes poros aperiunt, ut sanguis per eos sese repurgat; porro calor mitis & humidus undique circumstans fibras contractas irrigat & relaxat, & spiritus in iis fere extinctos suscitât. Propter hanc rationem migratio in aerem calidiorem puta ex Anglia in Galliam, remediis cujusque generis frustra tentatis, curationem effecit.

4. Vel ut spiritus depressos erigant, & dissolutiones sistunt, huc spiritus volatiles & Chalybs apprime conducunt, & palmam ab aliis merito præripiunt. Illi immediate cruorem de novo invigorant; Hic tonum ventriculi & sanguinis crasin stabiliunt, ut nutrimentum rectius præparetur, & præcavet, ne nimis prompte iterum diffluat.

Quoad præscriptionum formulas nec occasio, nec ratio instituti admittit, ut ulterius descenderem, præcipue cum sæpe tanta sit causarum & indicationum complicatio, ut unica compositio cum maxima licet prudentia constructa, singulis haud conveniat. Ex materiâ vero positâ pro re nata facillime plures componantur. Cum vero delectus hujus sit, respectu in temperiei diversæ sanguinis morbosæ, breviter annotabimus quænam cuilibet primario conveniat.

In constitutione sanguinis fervida ex his temperiora requiruntur; inter quæ Emulsiones & attemperantia locum habent. Nonnulli spiritus volatiles æstimant, remedium esse primæ notæ in tabe quacunque præcipue spiritum

spiritum sanguinis humani, cui Insignissimus Boyleus admirandas virtutes tribuit, in Hæctica & ipsa Pulmonum Phthisi.

Si Tabes à sanguinis crassitie dependeat, salia volatilia facile locum primario obtinent; quæ lentorem ejus potenter rescindunt, & coagulationes dissolvunt; dein decocta, salia & similia sanguinem fundentia locum habent si ab aciditate & sanguinis paupertate procedat, quæ eum exaltent, & ad debitum tenorem & consistentiam reducant, postulantur. His apte respondent Chalybeata, quæ ventriculum corroborant, acidum infringunt, crasin sanguinis laxiorem restituant. Unde fluores præcaventur, & decessus partium debilitantes sistuntur. Posthæc volatilia, cæteraque in suo ordine usum suum obtinent.

XXXIV. Intentio secunda est ut decessus partium sistatur, ad quem molliendum curetur ne sanguis partes suas adeo copiose ablegat; dein ut organa excernentia ad debitum tenorem reducentur. Posterior prioris medicinam prærequirit, vel simul curanda secundum varios excretionum modos.

XXXV. 1. Diarrhæa vulgo sistatur per adstringentia & opiata, dum vero causa in sanguinis dyscrasia consistit, nec vi vel blandamenti narcoticorum cohiberi queat, & licet fortiori icctu subito prosteruatur, vires tamen recolligit, & solitam tyrannidem exercet, nisi aliud remedii genus, quod causam profundius latentem eradicet intercaletur: quale sunt Antiscorbutica temperata, acidum infringentia, & quæ tonum sanguinis laxiorem confirmant; de quibus ante. Crocus martis adstringens utrasque intentiones respicit, & præ omnibus merito prædicatur. Purgatio ex Rhabarbaro, viribus consideratis instituatur. Remedia modice adstringentia & opiata caute & tempestive adhibita sæpius profunt.

XXXVI. 2. In hunc modum sudor tractandus, dum causa Phthiseos existit vel ad eam tendit, respectu ad sanguinem semper habito, antequam pororum occlusio molliatur. Ut sæpe vidi talem affectum post sanguinis emendationem, velut arborem radicibus avulsum emarcescere. In hac præsto sunt chalybeata, quæ crasin ejus stabiliunt & dissolutiones inhibent. Item medicamenta sale volatili, nitroso & alchalizato prædita sæpius juvant. Quidam attendunt coarctationem pororum per inunctiones & balneationes refrigerantes, quæ suum locum habeant, dum vero sanguis dyscrasia ἀργόφιμω laboret, nec tuto nec prospere succedunt.

XXXVII. 3. Ulcera externa vires exhauriunt, hæc quamprimum itaque occludenda: huc externa & interna conducunt. Illa ad Chirurgiam pertinent; Hæc sanguinis liquationes prohibent, humiditates divertunt, & ad sarcosin disponunt, huc faciunt traumatica, aliaque prius nominata. Idem dictum fit de Gonorrhæa & expuitione copiosa, quæ causis Phthiseos annumerantur; designatio vero hujus Theseos haud exiget, ut amplius prosequeremur.

XXXVIII. Intentio tertia est ut succi laudabilis penus sufficiens continuo apponatur: Hujus totum ex hauriunt recta cibi præparatio & libera in sanguinem transmissio. Hinc ventriculi tonus corroborandus, fermentum invigorandum, cibus facilis coctionis ingerendus. Dein vasa Chylifera aperta ferrentur, vel obturata aperienda, ut liber Chylo patefiat aditus. In hoc casu acidulæ imprimis conveniunt, item deobstruentibus intus exhibitis, linimenta fofus & balnea exterius usurpentur.

XXXIX. Indicatio vitalis regerit diætã, curat de sustentatione virium & symptomata urgentia regulat. Quoad diætã, cibus debet esse simplicissimus, & facilis coctionis: hinc lac asininum & diætã prorsus lactea optimo successu in atrophã sæpe præscribitur. Item Juscula Limacum, aquæ Hordei. Gelatina ex Rasura Eboris Corn. Iervi, Pane albo & Hordeo confecta, cui adjiciatur Cor.C.C.& Cinnamomum. Hæc præbent succum mitem & blandum, qui plus reficit corpus tabificum, quam carnes vel ex iis confecta, ut sunt Juscula consummata uti (vocantur in curatione Tabis adeo decantata. Hæc præterea remedium cedunt, sanguinem diluendo, & partes mitioris naturæ subministrando, ut massam ejus nonnunquam immutant & renovant. Si diætã lactea minime conveniat, omnibus enim haud æque arridet, cibus sit boni succi, carnes teneriores semel in die indulgeantur, sive juscula ex iis, item ova sorbillia, interim potus sit omnino medicatus, sit decoctum ex sarfa china, Raf. Eboris. C.C. fantalis, sassaphr. hordeo passulis & his similibus, Carnes salitæ vel fumo induratæ procul habeantur.

Ad Vires sublevandas Cordialia exigentur, quæ comparentur ex aquis appropriatis; In hunc finem quoque margaritæ, lapides pretiosi, & Bezoartica necnon spiritus volatiles adhibeantur; huc præcipue confert haustus Vini Generosi & malagensis. Quoad symptomata sunt morbi effectus, quo sublato, & hæc concidunt, dum vero vehementer urgent, consideranda veniunt, licet extra intentiones propositas medendi cadunt, ne dum fontem suppressere nitentur, vita ipsa ab exorbitantiis rivulorum opprimatur.

Hæc symptomata præcipua sint appetitus prorsus dejectus, Diarrhæa, & in quibusdam vigilæ, ad appetitum excitandum digestiva & stomachica adhibenda, quæ fermentum aliquo modo restituant; curetur ut Diarrhæa intra limites coerceatur, & somnus procurandus, & quælibet perturbationes somnum arcentes sedentur; in utrisque casibus opiata locum habent, & dum cum judicio propinantur maximi usus sunt; his enim decessus partium immodici sistuntur, & perturbationes comprimuntur; unde induciis quasi concessis, occasio datur concilium ineundi, pariterque exequendi, ut rebelles hi & vitam periclitantes, radicitus extirpentur. Sic dixi haud quod amplitudo subjecti requirit, sed quod angusti disputationis limites permitterent. Siquis lubeat mendas meas corrigere, & quæ desiderantur subnectere, grate labores suos expendat.

F I N I S.